

Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej (Yearbook of the Institute of East-Central Europe)

Szczegóły publikacji oraz instrukcje dla autorów:
<http://www.iesw.lublin.pl/rocznik/index.php>

Rosja w (nie)bezpiecznym środowisku informacyjnym Zachodu. Recenzja *Politycznej mediametrii* Igora Nikolaychuka

Aleksandra Kuczyńska-Zonik^a

^a Instytut Europy Środkowo-Wschodniej (IEŚW)

Opublikowany online: 30.06.2017

Sposób cytowania: A. Kuczyńska-Zonik, *Rosja w (nie)bezpiecznym środowisku informacyjnym Zachodu. Recenzja Politycznej mediametrii Igora Nikolaychuka*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej”, 14 (2016), z. 2, s. 209-214.

„Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” („Yearbook of the Institute of East-Central Europe”) jest kwartalnikiem. Poszczególne teksty bądź całe zeszyty publikowane są w języku polskim lub angielskim. Na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej” uzyskał bardzo wysoki wynik – 14 punktów. Jest również uwzględniony w bazach ICI Journals Master List oraz Central and Eastern European Online Library.

Aleksandra Kuczyńska-Zonik

Rosja w (nie)bezpiecznym środowisku informacyjnym Zachodu. Recenzja *Politycznej mediametrii* Igora Nikolajchuka

Игорь Николайчук, *Политическая медиаметрия. За-
рубежные СМИ и безопасность России*, Российский
Институт Стратегических Исследований (РИСИ), Мо-
сква 2015, ss. 230

W XXI wieku, określanym jako *global media age*, wrogiem przestało być suwerenne państwo, a dotychczasowy podział na dyplomację publiczną, politykę zagraniczną i działania militarne został zatarty. Do tradycyjnych środków masowego komunikowania (książki, gazety, filmy, radio, telewizja, muzyka, reklamy, spoty wyborcze), które mogą być postrzegane jako zagrożenie informacyjne, dołączyły nowe – media społecznościowe. Ich cechą stała się hybrydowość: decentralizacja, sterowanie, przepustowość, interaktywność, elastyczność, ograniczone możliwości regulacji oraz wzajemne powiązanie mediów. Pojawiła się nowa grupa zagrożeń analogicznych do tradycyjnych, ale występujących w cyberprzestrzeni, na które najbardziej narażone stały się infrastruktura krytyczna państwa, podmioty prywatne (sektor finansowy, energetyczny, transportowy, usług zdrowotnych) oraz operatorzy usług teleinformatycznych, narażeni na kradzieże danych lub kradzieże tożsamości.

Potrzeba ochrony przed tego typu zagrożeniami spowodowała, że zapewnienie bezpieczeństwa informacyjnego stało się dla Rosji jednym z jej najważniejszych zadań w XXI wieku. W najprostszy sposób bezpieczeństwo informacyjne można zdefiniować jako: 1) wolność od zagrożeń, propagandy, manipulacji, cyberaktów oraz 2) wolność w zakresie pozyskiwania, wykorzystywania i przetwarzania informa-

cji. Bezpieczeństwo informacyjne Rosji oznacza „ochronę interesów informacyjnych państwa, społeczeństwa i jednostki”¹, jednak większą uwagę poświęca się pierwszemu (negatywnemu) podejściu do bezpieczeństwa niż informacyjno-technicznemu (zagrożeniu informatycznemu) oraz informacyjno-psychologicznemu.

Na podstawie trwających trzy lata badań i analizy kilkuset tysięcy publikacji na temat Rosji, jakie pojawiły się w mediach zagranicznych, Igor Nikolaychuk z Rosyjskiego Instytutu Badań Strategicznych sformułował tezę o kreowaniu fałszywego, negatywnego wizerunku Rosji w mediach zagranicznych oraz o wojnie informacyjnej, którą świat zachodni prowadzi z Rosją². Prezentuje ją właśnie w monografii o zagranicznych mediach i bezpieczeństwie Rosji.

Autor posługuje się metodą badania zawartości mediów, polegającą na analizie strategicznej informacji z publikacji pochodzących z ponad 60 państw, na podstawie których tworzony jest za granicą obraz Rosji. Wybrane przez autora teksty zawierały informacje o Rosji i obejmowały okres od 28.08.2010 do 26.02.2012, jednak w monografii pojawiają się odniesienia również do późniejszych artykułów związanych z aneksją Krymu (Nikolaychuk posługuje się w monografii terminem „przyłączenie”) i reakcją środowiska międzynarodowego na wydarzenia z 2014 roku. Tematyka analizowanych artykułów koncentruje się na polityce wewnętrznej i zagranicznej Rosji, a także na skandalach i katastrofach, które miały miejsce na jej obszarze. W celu ustalenia stopnia neutralności informacji na temat Rosji autor użył „indeksu agresywności” (IA), za pomocą którego określał stosunek ilościowy między informacjami negatywnymi a neutralnymi.

Nikolaychuk odwołał się do określenia „agresywne środowisko informacyjne”, w którym dominowały agresywne, negatywne informacje na temat Rosji. W ostatnich latach najwięcej wypowiedzi tego typu pojawiło się w związku z wojną rosyjsko-gruzińską, pozbawieniem

1 *Базовые принципы информационной безопасности вычислительных сетей: учебное пособие для студентов*, red. А. А. Гладких, В. Е. Дементьев, Ульяновск: УлГТУ, 2009 [Bazovye principy informacionnoy bezopasti vychislitelnykh setey: uchebnoe posobie dlia studentov, red. А. А. Gladkikh, V. E. Dementev, Ulianovsk: UIGTU, 2009].

2 И. Николайчук, *Политическая медиаметрия. Зарубежные СМИ и безопасность России*, Российский Институт Стратегических Исследований (РИСИ), Москва 2015 [I. Nikolaychuk, *Politicheskaya mediometriya. Zarubezhnye CMI i bezopasnost Rossii*, Rossiyskiy Insitut Strategicheskikh Issledovaniy (RISI), Moskva 2015], s. 24.

wolności Michaiła Chodorkowskiego, sprawą Aleksandra Litwinienki oraz sytuacją na Kaukazie. Wśród państw najbardziej „agresywnych”, jeśli chodzi o publikacje na temat Rosji, autor wymienia: USA, Wielką Brytanię, Niemcy i Francję, w których po aneksji Krymu IA wzrósł kilkukrotnie. Po „radykałno-nacjonalistycznym” przewrocie na Ukrainie (termin użyty przez Nikolajchuka na określenie „rewolucji godności”) ilość negatywnych informacji na temat Rosji wzrosła także na Ukrainie i w Japonii. W tym okresie język stał się agresywny, uległ militaryzacji, co wskazuje na konfliktowość relacji między Rosją a Zachodem. Polskie media Nikolajchuk nazywa „informacyjnym sojusznikiem USA” i „weteranem” wojny informacyjnej przeciwko Rosji. IA, jego zdaniem, utrzymuje się tu cały czas na wysokim poziomie, a polskie społeczeństwo jest negatywnie nastawione do Rosji³. Wśród państw nastawionych neutralnie wobec Rosji nieprzypadkowo pojawiają się: Chiny, Brazylia, Argentyna, Irak oraz państwa WNP, których stanowisko wynika z konfliktowych relacji z USA oraz z uległości wobec Rosji. Ponadto autor przywołuje przykłady świadczące o zaplanowanych, przemyślanych operacjach prowadzonych przez media zagraniczne przeciwko Rosji, których zadaniem jest dyskredytacja Rosji i jej instytucji na arenie międzynarodowej (m.in. sprawa Pussy Riot).

Autor prezentuje ciekawe analizy, diagramy i wykresy. Odwołuje się do konkretnych wydawnictw i autorów, których teksty były nieprzychylnie Rosji. Zwraca uwagę na to, że w ostatnich latach wzrosło zainteresowanie zagranicznych mediów wydarzeniami w Rosji. Na podstawie przeprowadzonych przez Nikolajchuka badań wyłania się wizerunek Rosji niesłusznie atakowanej za pomocą fałszywych informacji, kompromitujących jej instytucje i politykę zagraniczną. Oczywiście wydaje się, że autor nie miał na celu przeprowadzenia rzetelnych badań na temat wizerunku Rosji w mediach zagranicznych, a jedynie chciał zebrać negatywne informacje na jej temat. W monografii brak jest jakichkolwiek danych świadczących o pozytywnym obrazie Rosji, związanym z jej kulturą, tradycją czy społeczeństwem. Autor błędnie używa terminu „soft power” w znaczeniu narzędzia propagandy, wpływu i broni w globalnej wojnie informacyjnej⁴. W rzeczywistości

3 Tamże, s. 71-74.

4 Tamże, s. 33.

„miękką siłą” pozwala tworzyć atrakcyjny obraz państwa bez stosowania przymusu⁵. Autor odwołuje się do języka propagandy i manipulacji, a przez to stwarza pozory zagrożenia systemu informacyjnego Rosji ze strony mediów państw zachodnich. Ponieważ konieczność analizy zagranicznych mediów wynika z potrzeb prawidłowego diagnozowania i adekwatnego reagowania na zagrożenia, monografia Nikolaychuka uzasadnia konieczność podjęcia przez Rosję działań odwetowych.

W 2016 roku Rosyjski Instytut Badań Strategicznych [Российский Институт Стратегических Исследований] opublikował kolejną część badań, opartych na tej samej co u Nikolaychuka metodzie „mediametrii”, pod prowokującym tytułem *Zagraniczne media w 2015 r. Antyrosyjski wektor* [*Зарубежные СМИ в 2015. Антироссийский вектор*]⁶. Autorzy przyznali, że po 2014 roku ilość „antyrosyjskich” publikacji gwałtownie wzrosła, co jest dowodem na nasilającą się kampanię informacyjno-psychologiczną przeciwko Rosji w związku z przyłączeniem Krymu, operacją antyterrorystyczną w Syrii oraz sankcjami UE wobec Rosji. Przekonywali również, że chociaż media europejskie są „antyrosyjskie” (do państw Zachodu „dołączyły” także Gruzja, Armenia, Ukraina i Białoruś), ocena dotycząca Rosji staje się w Europie coraz mniej jednorodna. Zdaniem analityków najbardziej negatywne opinie pojawiają się tradycyjnie w Europie Środkowej i Wschodniej. Neutralne pozostały państwa Bliskiego Wschodu oraz niektóre państwa Ameryki Południowej i Afryki.

Chociaż nie sposób dokładnie zrozumieć metodę selekcji materiałów, brak obiektywności i rzetelności oceny IA zagranicznych mediów, pozycja Nikolaychuka jest istotna z tego względu, że pozwala zrozumieć punkt widzenia Rosji i konieczność podjęcia przez nią działań mających na celu ochronę jej systemu informacyjnego. Monografia wpisuje się bowiem w problematykę bezpieczeństwa informacyjnego jako kluczową kwestię dla interesów narodowych Rosji. Pozwala zrozumieć strategię działań Rosji w kontekście nowych wyzwań informacyjnych. Dotychczasowa doktryna bezpieczeństwa informacyj-

5 J. S. Nye, *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York: Public Affairs, 2004.

6 Н. В. Бондарцева, А. В. Вилловых, Е. Ю. Лапина, *Зарубежные СМИ в 2015. Антироссийский вектор*, Российский Институт Стратегических Исследований (РИСИ), Москва 2016 [N. V. Bondarceva, A. V. Vilovatykh, E. Yu. Lapina, *Zarubiezhnye CMI. Antirossiyskiy vector*, Rossiyskiy Institut Strategicheskikh Issledovaniy (RISI), Moskva, 2016].

nego Rosji z 9.09.2000 roku wymagała zmian w związku z rozwojem technologii informacyjnych⁷. Od połowy 2015 roku w Radzie Bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej trwają prace nad nowym dokumentem dotyczącym bezpieczeństwa informacyjnego⁸, gdyż definicje i typologia zagrożeń w środowisku informacyjnym wymagały weryfikacji. W nowym dokumencie za najpoważniejsze uznano wyzwania związane z cyberprzestrzenią i rozwojem technologii, destabilizujące system polityczny i społeczny w państwie. Chodzi tu o podmioty państwowe dążące przez rozwój informatyczny i technologiczny do dominacji w globalnym środowisku informacyjnym. Choć nie wskazano konkretnych podmiotów, można przypuszczać, że chodzi właśnie o państwa Zachodu i o zagrożenie pochodzące z ich strony. Wśród czterech kolejnych zagrożeń wymieniono: państwa rozwijające technologie komunikacyjno-informacyjne, zagrażające infrastrukturze krytycznej Rosji (elektrycznej, energetycznej, zarządzania transportem); organizacje i instytucje osłabiające suwerenność państwa i jego wartości kulturowe przez rozpowszechnianie nieobiektywnych i fałszywych informacji na temat Rosji; wyzwania związane z przestępczością finansową, kradzieżą danych osobowych przez Internet; oraz uzależnienie Rosji od zaawansowanych technologii i opartych na nich produktów. W myśl nowej doktryny bezpieczeństwo powinno być zapewnione przez gwarancje w zakresie ochrony praw człowieka i obywatela, rozwój państwa informacyjnego, konkurencyjność i innowacyjność oraz infrastrukturę informacyjną. Informacja ma podlegać ochronie zewnętrznej i wewnętrznej. Należy się spodziewać wzrostu tego rodzaju zagrożeń ze względu na to, że rozwój technologii stwarza dalsze możliwości ataków ze strony cyberprzestępców. W projekcie mowa jest również o podjęciu wielostronnej, wieloaspektowej współpracy instytucji państwowych, organizacji społecznych, przed-

7 *Доктрина информационной безопасности Российской Федерации*, утверждена Президентом Российской Федерации, 9 сентября 2000 г. [Doktryna informacyjnej bezpieczeństwa Federacji Rosyjskiej, zatwierdzona przez prezydenta Federacji Rosyjskiej, 9 września 2000 g.], <http://www.scrf.gov.ru/documents/6/5.html> [3.11.2016].

8 Е. Антонова, *СМИ узнали положения новой доктрины информационной безопасности России*, РБК [E. Antonova, CMI uznali polozhenia novoy doktryny informacionnoy bezopasnosti Rossii, RBK], 10.10.2015, <http://www.rbc.ru/politics/10/10/2015/561849169a79477089619997> [14.12.2015].

siębiorców i osób prywatnych na rzecz ochrony informacji⁹. W monografii *Политическая медиаметрия* Nikolaychuk przekonuje, że media zagraniczne stanowią poważne zagrożenie dla Rosji, dlatego należy się im stanowczo przeciwstawić. Najlepiej za pomocą dobrze znanych środków: propagandy, fałszu i dezinformacji.

⁹ Nowa doktryna miała wejść w życie w 2016 roku, ale do listopada 2016 roku nie została opublikowana.